

DEĞİŞEN ETİK ANLAYIŞI VE YOLSUZLUKLA MÜCADELE

Prof. Dr. Ümit Berkman

- Etik / Ahlak en genel anlamda DOĞRU-YANLIŞ, İYİ-KÖTÜ ile ilgili değerler, ilkeler ve kurallar demektir.

KURALLAR

TÜRÜ

DİN

KAYNAĞI

TANRI

UYMA NEDENİ

İNANÇ-GÜNAH
KORKUSU

AHLAK

TOPLUM VE VİCDAN

İNANÇ-AYIPLANMA
KORKUSU

HUKUK

DEVLET

İNANÇ-MADDİ
YAPTIRIM KORKUSU

■ Din olmasa da ahlak kuralları olacaktır; zira toplumsal yaşam ortak davranış kuralları ile mümkündür.

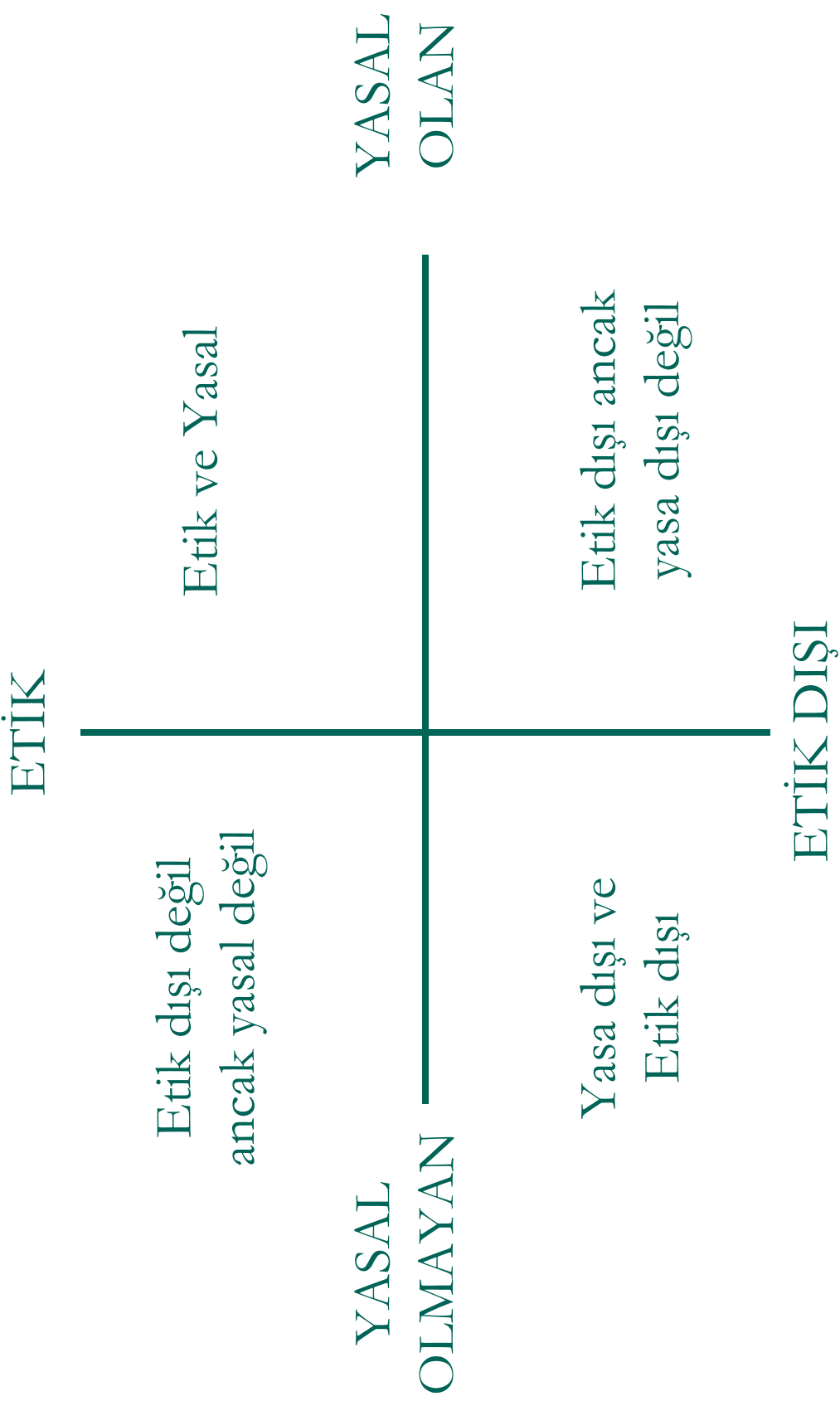
Ancak, din ve ahlak genelde birbirini destekler.

Ahlak kurallarının önemli bir bölümü zaman içinde devlet kurumu bünyesinde hukuk kurallarına ve yasalara dönüşmüştür.

HUKUK VE AHLAK KURALLARININ FARKLILIKLARI

- Hukuk kuralları yazılıdır.
- Hukuk kuralları devlet tarafından oluşturulur.
- Hukuk kuralları devlet tarafından uygulanır.
- Hukuk kurallarının yaptırımı maddidir.
- Hukuk kuralları olumsuz durumları, yani suçu tanımlar.

Etik-Hukuk ilişkisine şöyle de bakabiliriz:

HUKUK VE ETİK KURALLARININ BENZERLİKLERİ

Hukuk ve Etik (ve de Din) aynı değerlere, ilkelere dayanır.

- Adalet (adil olma hakça davranma)
- Eşitlik-Tarafsızlık (eşit davranma, nesnellik, ehliyeti-liyakatı esas alma)
- Doğruluk-Dürüstlük (içi dışı bir olma, “hilesiz” olma)
- Sorumluluk (bencillik ve kişisel çıkarlardan uzak olma, sorumlu davranma)

Bunların içine/altına aşağıdaki davranışlar konulabilir:

■ OLUMLU

- sözünde durmak
- onurlu olmak
- açık olmak
- tutarlı olmak
- kişisel bütünlük
- insalcıl olmak, insanlara yardımcı olmak
- emaneti ehline teslim etmek

OLUMSUZ

- yalan söylemek
- hile yapmak
- hırsızlık yapmak
- hasetlik yapmak
- dedikodu yapmak
- açgözlü olmak
- dalkavukluk
- rüşvet almak

Bu örnekler çoğaltılabilir, ancak tüm bunların özü, 4 temel değer ve ilkede toplanır.

- Bu temel etik değer ve ilkelerin günlük hayatta uygulanan kuralları toplumdan topluma ve zaman içinde farklılık gösterebilir.

- Bu temel etik değerler-ilkeler toplumun – kamu düzeninin – demokrasinin özüdür.
- Őimdi bunların Kamu Yönetimi bağlamında tarihsel gelişimine bakalım.

Kamu Yönetimi (KY) Etiği Modern Devlet Anlayışı ile ilintilidir.

- Dönem – 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı
- Dönüşüm – Sanayi Toplumuna Geçiş
- Ekonomik Yapı-Boyut: Tarım toplumundan, özel sektör öncülüğünde seri üretimli sanayi ekonomisine geçiş.
- Toplumsal Yapı-Boyut: Toprağa bağlı köylüden, kentli işçi sınıfına; küçük esnaftan girişimci sınıfa geçiş.

- Siyasal Yapı-Boyut: Monarşiden meclisli, partili, seçime dayalı bir devlet sistemine geçiş. “Vatandaş” kavramının çıkışı.
- İdari Yapı/Boyut(Bürokrasi): Monarşiye hizmet eden ve sadık olan görevliden kamuya hizmet eden (yani modern devletin görevlisi olan) görevliye geçiş.

- Devlet, toplum ve özel sektör arasındaki yukarıdaki ilişkiler bağlamında oluşan KYY Temel İlkeleri-Standartları

- Etkinlik

- Verimlilik

- Ussallık

- Profesyonellik

- Liyakat

- Kamu yararı

(tabi ki burada da doğruluk-dürüstlük gibi etik değerler-ilkeler var; ANCAK bunun VURGUSU AZ.

- Günümüzdeki toplumsal, siyasal ve ekonomik sistemlere bakarsak, özellikle 1980’lerden sonra, devlet, toplum ve özel sektör arasında yeni bir ilişkiler, roller ve dengeler söz konusudur.
- Dönem – 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başı
- Dönüşüm – Sanayi Ötesi Bilgi-İletişim-Hizmet Toplumuna ve Transnasyonel-Küresel İlişkilerin yaygınlaştığı Sisteme Geçiş

- Ekonomik Yapı/Boyut: Bilgi-İletişim ve Hizmet ağırlıklı; küreselleşmeye önemli ölçüde entegre olmuş; serbest piyasa ağırlıklı bir model.
- Siyasal Yapı/Boyut: Sürekli katılıma dayalı, insan hakları ağırlıklı liberal demokrasiye yönelik bir model.
- Toplumsal Yapı/Boyut: Hizmet sektöründe çok çeşitli profesyonel işgörenlerin olduğu, insan haklarının ön plana çıktığı; sivil toplum kuruluşları da dahil çok aktörlü örgütlenmelerin ve etkinliklerin başatlaştığı bir model.

- İdari Yapı/Boyut (Yeni Bürokrasi):
- Üretmekten çok düzenleyici ve denetleyici olma;
- Bizzat yürütmekten çok yetkilendirici olma;
- Kuralcılıktan çok misyon bağlamında sonuçlara odaklanma;
- Elitlikten çok katılımcı olma ve ilgili tarafları dikkate alma özelliklerine dayalı bir model.

Özetle, KY için yeni işlevler-yöntemler-sorumluluklar söz konusudur.

Geleneksel yönetim terminolojisine (emir-komuta zinciri, denetim alanı, kademeleşme, hiyerarşik yapı gibi) aşağıdakiler dahil olmuştur:

- Misyon-Vizyon
- Stratejik Yönetim
- Toplam Kalite Yönetimi
- En iyi uygulamaların adaptasyonu (Best Practice ve Benchmarking)
- e-Devlet
- Proje Yönetimi
- Değişim Yönetimi
- Bilgi ve Teknoloji Yönetimi
- Yaşam kalitesini yükseltmek

Devlet, toplum ve özel sektör arasındaki yukarıdaki ilişkiler bağlamında oluşan KY Temel İlkeleri-Standartları:

(Etkinlik, Verimlilik, Ussallık, Profesyonellik, Liyakat ve Kamu Yararına ilaveten)

- (İyi) Yönetişim
- Paydaşlar (ilgili taraflar)
- Duyarlılık
- Saydamlık
- Hesap verebilirlik
- Dış denetim
- Kalite
- İnsan Hakları
- Eşitlik ve ayırım yapmama
- Vatandaşa güven ve saygı
- Vatandaş memnuniyeti
- Kişisel bütünlük
- Etiklik
- Çıkar çatışmasından kaçınmak

■ Esasında bir bakıma aynı durum iş dünyası, firmalar ve yöneticiler için de söz konusudur. Yani,

- Karlılık, verimlilik, pazar payını artırmak kadar tüketicilere, çalışanlara, topluma karşı sorumluluk da önemli hale gelmiştir.
- Şeffaflık kurumsal yönetimin temel taşlarından olmuştur.
- SONUÇ: Sadece hissedarları gözetmek yerine paydaşları da gözetmek gerekir.

KY de

- Sadece devleti gözetmek yerine paydaşları da gözetmek ve
- İşlemleri hakkında bilgi ve hesap vererek saydam olmak durumundadır.

- Tüm bu gelişmeler etiği ön plana çıkarmış ve “Etik Yönetim” ve “Etğin Yönetimi” önemli olgular haline gelmiştir. Bu yeni ilkelerin ve standartların uygulanması yasal düzenlemelerden ziyade etik vurgusu ile mümkün olacaktır.
- Bu bağlamda da,
 - Etik Kodlar
 - Etik Kurullar
 - Ombudsman
 - Etik Görevliler
 - İfşaatçı Koruma
 - Etik Eğitim
 - Etiquelity
 - Etik-Zeka
 - Dış Denetim

- Yine bu bağlamda
 - Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları – örneğin Uluslararası Saydamlık Teşkilatı/Örgütü
 - Yolsuzluk Endeksi
 - Saydamlık Endeksi (Opacity)
- olgularını görüyoruz.

- Tüm bu gelişmeler, yasaların ötesinde ya da henüz yasalarca ele alınmamış ya da alınması pek de pratik olamayabilecek düzenlemeler için Etik Standartlar ve Kurallar'a ihtiyaç yaratmıştır. Yasanın bittiği yerde etik devreye girmelidir.

- Yani bu yeni toplumsal düzenin yeni yasalardan öte etik kültüre gereksinimi vardır.
- Ve yine bu yeni toplumsal düzenin yolsuzlukla mücadelede “etiklik” olgusunu kullanmasına gereksinim vardır.

■ $Y = (T + T) - HV$

Y= Yolsuzluk

T= Tekel Gücü

T= Takdir Gücü

HV= Hesap Verirlik

Bu formüle göre yolsuzlukla mücadele için:

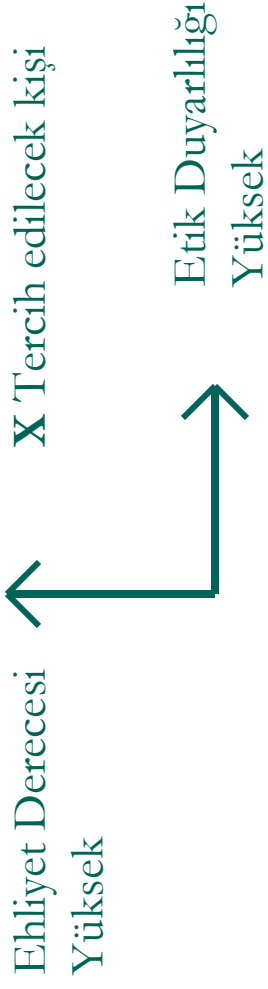
- Tekel gücünün azaltılması (örneğin özelleştirme)
- Takdir yetkisini kullanacakların etik oktanlarının yükseltilmesi (örneğin etik eğitim, etik kodlar)
- Karar vericilerin hesap verirliliğinin artırılması (örneğin saydamlık, ifşaatçıları koruma, etik kurullar, etik kodların uygulanması) gerekir.

Yani, yolsuzlukla mücadelede

- Etik DNA'ları yenilemeye çalışıyoruz.
- Saydamlık sağlamaya çalışıyoruz.

- Artık yolsuzlukla mücadelede yeni formül:
- $Y = (T+T) - HV - \S - \text{ETİKLİK}$ ‘tir.
- İşte bu bakımdan Etik eğitimi çok önemlidir, hayatidir.

- Kamu görevlisi ya da İşgören= Ehliyetli+Etik Duyarlılığı Yüksek

- Performans değerlendirmesine etik duyarlılığı da katmak gerekir.
- Etik duyarlılık, etik eğitimi ile sağlanabilir.

- Yolsuzluğun temeli ya da özü kişisel çıkar gözetmektir. Yani çıkar çatışması olayın odağındadır.

Kişisel Çıkar ----- Kamu Çıkarı
(örneğin para, güç, itibar) (dürüstlük, hakkaniyet, profesyonellik)

- Çıkar çatışmasından kaçınma, kurallara ilişkin en başta değindiğimiz gibi İnanç – Müeyyide ekseninde olacaktır.

- Etiklik, “inanç” noktasının başlangıcıdır.
- Her türlü yolsuzluk, etik dışıdır, etik ihlali demektir.
- Sonuç olarak:

Yolsuzlukla mücadelede, kuvvetlenen paradigma
“etiklik”tir.

Evet, yasal müeyyideler de gereklidir ama, şeffaflık
ve süreklilik için “etik” kültür esastır.

DEĞİŞEN ETİK ANLAYIŞI VE YOLSUZLUKLA MÜCADELE

Prof. Dr. Ümit Berkman